

voorouders zulks hadden gedaan.

Aldus voortgaande zouden we aan de Leie komen en schetsen we eenige eigen-

aardigheden van 't gewest, dat thans 't slagveld werd der laatste, toch geweldige oorlogsstormen.

DRIE-EN-ZESTIGSTE HOOFDSTUK

TORHOUT, ROESELARE EN KORTRIJK BEVRIJD

We zagen in het vorige hoofdstuk, hoe het offensief op 14 October hernomen werd. We schetsten aan de hand van luitenant A. P. het oprukken, om den lezer een blik te geven, op de onstuimigheid onzer troepen.

De soldaten hadden nu immers de zekerheid, dat ze naar huis gingen en hun geliefden, hun volk, de vrijheid brachten. En in spanning verbeidde de wereld de legerberichten. Weldra kwamen deze.

En nu eerst een persoonlijke herinnering.

't Was 14 October 1918. We leidden dien avond een liefdadigheidsvertooning in het concertgebouw te Vlissingen.

We hadden tusschen de bedrijven gesproken over den strijd in Vlaanderen en de goede hoop op de spoedige bevrijding.

Wij wisten immers, hoe ons leger door het Woud van Houthulst was gestormd en zegevierend oprukte.

We vernamen geruchten van den Duitschen aftocht uit 't kustgebied. Admiraal Schroder, die te Brugge zoo lang den grooten despoot had gespeeld, was er met stille trom van door gegaan.

In de zaal hing een hoopvolle stemming.

Het laatste bedrijf zou opgevoerd worden. Daar komt een jongen van 't telegraafkantoor achter 't tooneel.

— Meneer, een telegram voor u... Ze hebben me van 't kantoor naar hier gestuurd en de heeren zeiden, dat het goed nieuws was.

Met bevende handen trok ik het papiertje open...

« Roeselare genomen », lazen wij en tranen sprongen ons in de oogen...

't Was het officieele bericht ons uit Amsterdam door de « Telegraaf » overgeseind.

'k Riep de tooneelspeelster en spelers

allen Vlamingen, die hun moeite en tijd gaven ten bate der liefdadige werken, en jubelde 't nieuws uit.

— Roep het in de zaal! zeiden ze.

— Natuurlijk...

— Halen! kionk het.

't Gordijn rees...

Het publiek verwachtte het laatste bedrijf... Eensklaps stonden wij voor de tot in alle hoeken gevulde zaal en deelden het bericht mee...

't Eerste nieuws van het hernomen offensief... Roeselare in het hartje van Vlaanderen bevrijd! En daar voor ons zaten veel Roeselaars en lieden uit den omtrek, en ouders van soldaten. O, het tooneel toen! De gansche menigte rees overeind, juichte, jubelde, wuifde: men weende en lachte...

Daar kwam een Vlaamsch knaapje voren en hij zong den Vlaamschen Leeuw... En het volk viel in: « Zij zullen hem niet temmen ». En daar volgde het lied van twee zonen van Roeselare, van Albrecht Rodenbach en Stoop, het lied van het nu bevrijde volk tevens:

« Nu een lied der Vlaamsche zonen,
Nu een dreunend kerelslied,
Dat in wilde Noordertonen,
Uit 't diepst ons harten schiet.

Ei, een lied der Vlaamsche zonen,
Met zijn wilde Noordertonen,
En het oude Vlaamsch hoezee,
Vliegt de Blauwvoet! Storm op zee!

En dieper nog greep de ontroering in aller hart, zaliger nog was het gevoel, inniger de gedachten aan onze jongens, aan de overwinnaars en hen, die vielen, toen de zang vervolgde:

« 't Wierd gezegd, dat Vlaanderen groot [was,

Groot scheen in der tijden wolk.
Maar dat Vlaanderen nu dood was,
En het vrije kerelsvolk.

Maar dan klonk een stemme krachtig
Over 't oude noordzeestrand;
En het stormde grootsch en machtig.
In het doode Vlaanderland.

Weg den vijand, weg de lauwaarts,
Ons behoort het Noorderstrand,
Ons, de kerels, ons, de klauwaarts,
Leve God en Vlaanderland »

's Anderendaags kwamen onze kinderen verschrikt in huis gelopen en half weenend riepen ze: « 't Brandt in Vlaanderen! » Ze hadden van den dijk vuur en rook gezien bij Zeebrugge.

Toen maakten wij ons pakje en zeiden: « We gaan weer naar de grens en nu ook over de grens, we gaan naar Vlaanderen. » Men keek ons verbaasd en bezorgd aan, en ons eigen woorden klonken ons vreemd... maar ze waren niet lichtzinnig uitgesproken, ze steunden op de berichten en op alles wat we zagen: die branden ginder waren ons immers als vreugdevuren... De vijand vernielde zijn voorraad, hij maakte zich zich tot den aftocht gereed.

Wij seinden naar « De Telegraaf »:

« Het is nu vooral noodig om in den vloed van geruchten het hoofd koel te houden, maar wat we hier meedeelen, zijn geen losse geruchten, doch vernamen we van bevoegde zijde en is wel van dien aard, dat het ernstig overwogen wordt.

Het gaat over Zeeuwsch-Vlaanderen, het achterland van 't Vlaamsch oorlogsterrein. De gebeurtenissen om Westende, Oostende, om Gistel, Leffinge en Torhout, Roeselare, ontwikkelen zich zoo, dat de Duitschers rekening houden met het feit, dat toch altijd een deel der troepen achterblijven zal, dat de keus zal hebben tusschen gevangenschap of de wijk naar Nederland.

In Noord-Vlaanderen zijn depots van burgerkleeren. Er zal wel weer een « Es is nicht wahr » volgen, maar toch is het ons bekend, dat de instructie dan luidt om in burgerkleeding naar Zeeuwsch-Vlaanderen te wijken. Aldus wordt men niet geïnterneerd en kan men naar Duitschland terug. Ik herhaal het, dat we dit uit ernstige bron hebben vernomen, en het is waar, dat Deutsche soldaten er openlijk over spreken. In elk geval geldt het hier: « un homme averti en vaut deux ».

In Zeeuwsch-Vlaanderen is men in het geheel niet zenuwachtig. De bevolking wacht af en werkt intusschen bedaard voort. Het land ligt er doodsch en even doodsch is ook de grens. De boeren halen hun bieten van den akker; ze verwachten maatregelen voor den eventueelen nieuwen toestand, maar heel aan-

genaam is het vooruitzicht van dolende deserteurs — zij het dan ook in burgerkleeding — niet, met het oog op de lange nachten en eenzaam gelegen hoeven.

De ontruiming van het kustgebied van allerlei materiaal is begonnen.

Gisteren en heden brak men aan de grens en de kust de telefoonlijnen af. Voorraden te Knokke, waar eertijds de herberg Lekkerbek stond, zijn in brand gestoken; vooral 's nachts hoort men voortdurend de trams fluiten op den straatweg Knokke-Brugge; de « titan » en andere kranen op Zeebrugge's muur werkten gisteren en heden den ganschen dag. Vaartuigen vertrekken over het Brugsch kanaal. Sedert Zondag hebben we den kabelballon van Knokke, die over land en zee en over de grens loerde, niet meer gezien. Opmerkelijk is het, dat 's avonds bij Zeebrugge alleen lichtkogels opstijgen en de zoeklichten veel Oostelijker, wel 25 K.M. verder staan, maar we herhalen het weer, dat we ook heden nog zwaar geschut van de kust hoorden en men zich voor overdrijving hoeden moet. Veel werken zijn ondermijnd en kunnen snel opgeruimd worden. Aan de elektrische versperring staan de schildwachten en loopen de patrouilles, die natuurlijk van den eigenlijken toestand niets weten.

Over de wegvoering der weerbare mannen gaven we uitvoerige bijzonderheden. Nog vernemen we, dat burgemeesters, andere notabelen en geestelijken verantwoordelijk werden gesteld voor ontvluchtingen.

Te Knokke-aan-zee moesten de gedeporteerden op het plein voor het stadshuis verzamelen. Soldaten bewaakten hen en een ander detachement had order vrouwen en kinderen op een afstand te houden. Het waren aangrijpende tooneelen. Aan het Zwin ziet men geen vee of geen paarden meer. De dieren werden samengedreven in de gouvrenementsweide en weggeleid. Te Retranchement hoorde men 's nachts en 's morgens het geloei.

Men verwacht, dat nu ook de oogsten opgeladen zullen worden en zoo verbeiden men de komende gebeurtenissen, die hier samenhangen met den strijd Torhout en Roeselare. Gaat de vooruitgang daar voort, dan moet de bezetter

natuurlijk de kust verlaten.

Daarna meldden we :

« Onlangs deelden we mee, dat 't Belgisch etappengebied uitgebreid werd. Dit is nu bekend gemaakt en een groot stuk is van het generaal-gouvernement afgetrokken. 't Etappengebied omvat thans ook een deel van de versterkte stelling van Antwerpen en wel, dat ten Westen der Schelde, met de rivier inbegrepen. De stad Antwerpen blijft gouvernementsgebied. Ook een deel van 't arrondissement Brussel is etappe geworden, voornamelijk ten Zuiden bij Waterloo en Nijvel. Verder is etappe een deel van Henegouwen bij Thuin.

Deze maatregel wijst op terugtrekken-de bewegingen.

Dit nieuw etappengebied valt dus buiten 't postverkeer met Nederland en komt onder de strengere militaire maatregelen, als : zeer beperkt verkeer tusschen de gemeenten, geweldiger opeischingen, vroegere sluitingsuren enz.

We vernemen thans bijzonderheden over het verder lot der weggevoerde burgers, wier vertrek uit veel gemeenten we reeds beschreven.

In het Land van Waas, bij Wachtebeke, Moerbeke enz. bevinden zich tal van gedeporteerden van Kortrijk, Brugge en dorpen in West-Vlaanderen.

Men meldde, dat op sommige dorpen in Noord-Vlaanderen weggevoerde burgers terug waren gekeerd. Helaas, 't waren slechts kolonnes, die gebruikt worden voor het drijven van vee en voor vervoer, benevens een aantal andere mannen, die buiten de verordening vielen. Ook te Gent zijn veel gedeporteerden en veel vluchtelingen, waaronder grijsaards, vrouwen en kinderen van West-Vlaanderen, wier aanblik allertreurigst is.

In Brugge duurt 't deporteren nog voort. In de stad staan ter bedreiging mitrailleurs, onder meer in de Steenstraat, bij Sint-Salvator en op de Groote Markt.

Ook Antwerpen ziet veel verdreven landgenooten binnenstroomen.

Het is verblijdend en triestig tevens om bij Antwerpen de transporten der Duitschers te zien, meldt men ons uit die stad. Verblijdend, omdat we er de nederlaag der Duitschers in herkennen,

die ons trouwens door vliegers met strooibriefjes gemeld werd en triestig, omdat er zooveel weggevoerde buit van landgenooten bij is. 't Zijn lange treinen met geschut, gedemonteerde marinevaartuigen van Zeebrugge en Brugge, hout en ander materiaal. 't Zijn ook boerenwagens met paarden en zelfs met koeien bespannen. Ontzaglijke buit komt van de omstreken van Brugge, Torhout en Roeselare. Veel transporten, die door het Land van Waas trekken, moeten aan het Vlaamsch Hoofd overgezet worden en 't is daar een groote drukte.

De soldaten zijn moedeloos. Men spreekt over den aantocht van veel troepen. In het etappengebied was zeer veel Duitsch vrouwelijk personeel om op de bureelen soldaten vrij te maken. Ook die dames volgen de Deutsche bagage.

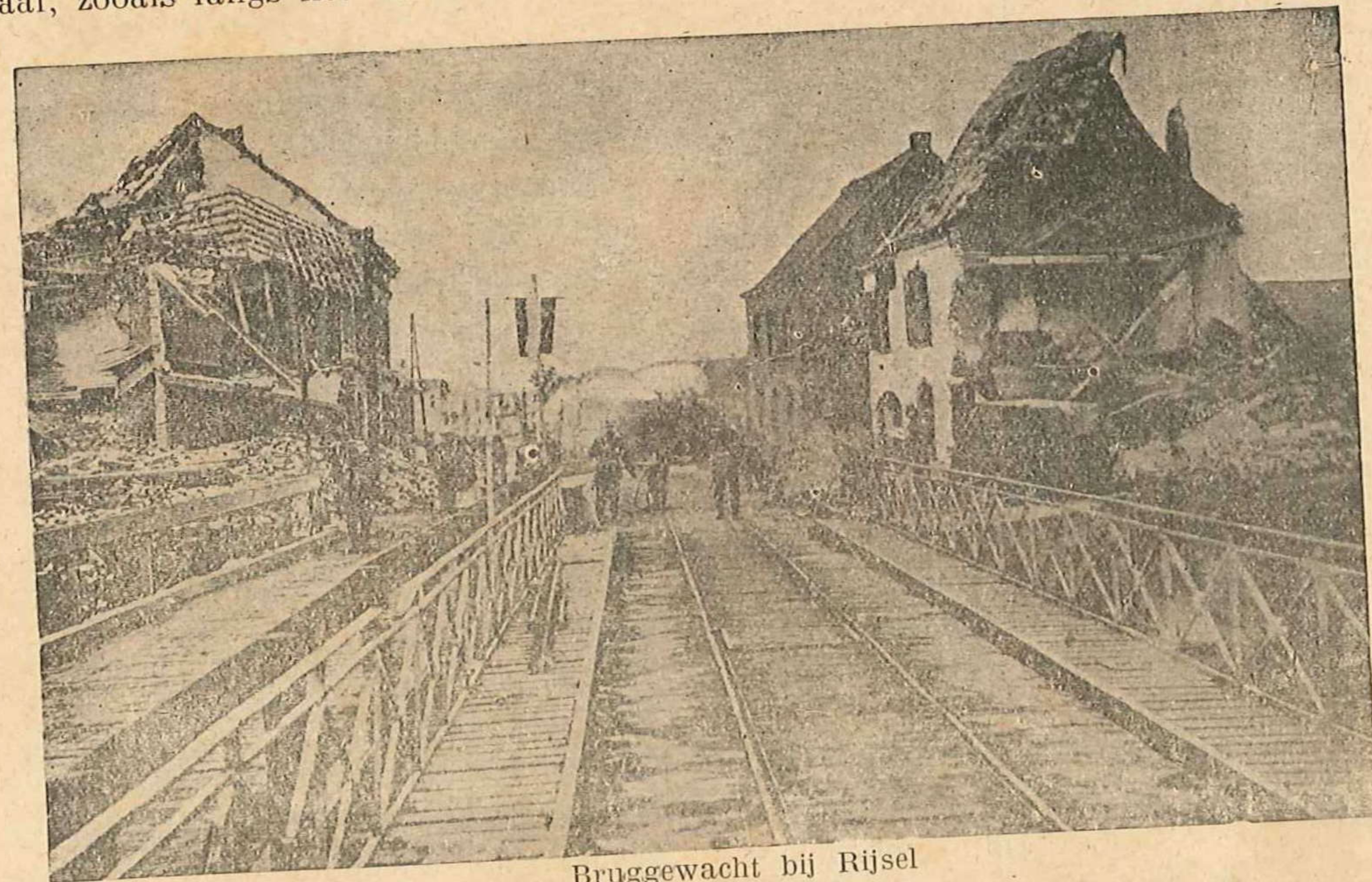
Bij Zeebrugge blijft het vreemd stil. Het afweergeschut buldert soms van Brugge, maar meest meer Oostelijk, waar het vooral de spoorlijnen Brugge-Eekloo-Gent en Brugge-Aalter-Gent beschermen moet. Er gaat een gerucht, dat de Duitschers nu zelf Zeebrugge aan 't versperren zijn, maar we kunnen zulks niet bevestigen. Wel weten we, dat de Duitschers op Vlaamsche kanalen vaste bruggen vernield en door gemakkelijk weg te nemen noodbruggen vervangen hebben. Behalve de reliefschepen, is er geen vaart op Gent meer. Geallieerde vliegers verkennen nu druk Vlaanderen, wat dikwijls in regen en storm geschiedt. Dit was ook de reden, dat een Engelsch jachtvliegtuig verdwaalde en de aviateur, die niet meer wist waar hij zich bevond, in Zeeuwsch-Vlaanderen daalde. Het zeer lichte toestel, van twee mitrailleurs voorzien, werd heden over de Schelde gebracht. Terwijl wij dit telegram afzenden, hooren we de geallieerde vliegers weer bommen gooien op 't Vlaamsch kustgebied. »

Even later seinden we dit bericht :

« Admiraal von Schroder, die te Brugge het gezag voerde, is heengegaan. Hij verliet de stad met stille trom en dat moet een harde noot te kraken geweest zijn voor den man, die als een despoot over de burgerij heerschte. Dokter Dumon, lid van den Raad van Vlaanderen, is zijn meesters gevolgd en heeft heel voorzichtig de bevrijding van Brugge niet afgewacht.

Men vraagt zich af wat er gebeuren zal met de troepen, die ten Westen van Brugge aan het IJzerfront liggen, want daar staat nog een groote macht. Het verste punt is Ratteval, tusschen Westende en Lombardzijde en vandaar loopt de linie tot Dixmuiden. Die troepen kunnen niet zoo gemakkelijk wegtrekken als de afdeelingen der kust, want ze hebben het Belgisch leger tegenover zich. Weliswaar is het een moeilijk strijdterrein en vooral nu met dezen regenachtigen herfst. Daar liggen de bekende moeren, ondergelopen weiden en modderige akkers. De Duitschers hadden er een enormen voorraad van allerlei materiaal, zooals langs het kanaal Brugge-

muts en de vrouwen door een vriendelijke hoofdbeweging. We geven de juiste termen van het bevel weer. En als men de schadeloosstelling berekent, mag men wel eens een opgave doen ook van alle partikuliere boeten, in die afgelegen dorpen geheven, dat is in elke gemeente voor vele duizenden Marken. Als een enkel voorbeeld van brutale geldafpersingen melden we, dat in het begin van den oorlog het kleine Eernegem bij Oostende dertigduizend frank moest betalen, omdat een vader, die de eer van zijn huis verdedigde, een Duitsch soldaat had gedood en die som is in den oorlogstijd meer dan verdubbeld door allerlei boeten, willekeurig geheven.

Bruggewacht bij Rijsel

Oostende, bij Varsenare, Jabbeke, dan de kilometers langs depots aan den Engel, nabij het station van Ichtegem. Tal van nieuw aangelegde tramlijnen verbinden dorpen als Koekelare, Sint-Pieterskapelle, Werken, enz. met de spoorlijnen Dixmuiden, Lichtervelde en Torhout, Oostende, waar alle stationsementen vergroot waren ; ook van daar wordt veel weggevoerd. Dat moet zeer hard zijn voor de bezetters, die er zich meesters waanden, waarover we heden nog eenige staaltjes vernamen.

Te Eernegem was bekend gemaakt « van den steen », zooals men het nog op zijn Vlaamsch zegt, dat is op een verhevenheid bij de kerk, dat de mannen verplicht waren Deutsche officieren te groeten door het afnemen van hoed en

Men scheerde 't schaap naar de wolle, zegt men daar. Nu worden de weerbare mannen weggevoerd en reeds wordt de sluier opgelicht van veel onrecht, in dat afgelegen gebied gebeurd. Te Eernegem werd niet zoo lang geleden een lijkdienst gehouden, waarbij er tien kisten in de kerk stonden. Het waren tien burgers, door de Duitschers voor militairen arbeid zoo dicht bij het front gesleurd, dat de ongelukkigen door granaten getroffen waren. En bij die dooden waren knapen van veertien jaar. Ook meisjes en vrouwen dwong men nog tot voor enkele weken tot dwangarbeid en zelfs tot het graven van schuilplaatsen en werk in vliegkampen. Al deze bijzonderheden durven we gerust aan een onpartijdig onderzoek te onderwerpen. De

tijd breekt aan, dat 't Duitsche optreden in Vlaanderens operatie- en marinegebied meer en meer bekend wordt. De Duitsche trots krijgt wel een zwaren slag.

De transporten Oostwaarts duren voort. Al de arbeid op de werven te Brugge ligt stil en men haalt de magazijnen van hooi, stroo, hout, kolen enz. leeg. Torpedobooten varen door het kanaal naar Gent. Alle bruggen, die toegang geven tot de stad — en anders kan men niet in Brugge komen — worden streng bewaakt en zijn ondermijnd. De elektrische trammen verlaten de stad niet meer. Het vliegkamp van Seyseele is leeggehaald en alleen de barakken staan er nog. De groote weg Brugge-Maldegem-Gent wemelt van vrachtauto's en wagens. Ook het reusachtig fouragemagazijn van Sint-Kruis wordt leeggehaald en op denzelfden weg ziet men triestige stoeten van weggevoerde burgers, waarvan velen in regen en wind buiten moeten overnachten. Veldgendarmen patrouilleeren en sporen vluchtelingen en deserteurs op. Bij Brugge zijn een paar duizend uhlanen aangekomen.

Eer heerscht dus ongewone beweging en veel opgewondenheid. Plakkaten te Brugge manen de overgebleven bevolking tot kalmte aan. Uit Gent komen nog steeds veel schepen met allerlei materiaal over de grens. »

We halen deze berichten aan, om eens te toonen hoe na vier jaar druk te leurstelling, somberheid, moedeloos wachten, die gebeurtenissen de bevolking en uitgewekenen diep ontroeren en verheugen moesten.

Het Duitsch «débacle» begon.

* * *

We zeiden hiervoor, dat de voorvallen bij Torhout het lot der Duitschers aan onze kust zouden beslissen. Hetzelfde geldt voor Rijsel, Roubaix, Tourcoing.

Daarom is het noodig, dat wij even het plan van het tweede offensief schetsen.

Na den slag van 28 September lagen de legers in Vlaanderen op de volgende linie: Nieuwpoort, Dixmuiden, Zarren, West-Roozbeke, Dadizeele, Geluwe, Komen, vóór Armentières tot Lens.

Foch had aangedrongen op een spoedige herneming van de aanvallen. Ten

Noorden stonden Belgen (generaal Biebuyck), met Torhout tot eerste doel; dan Franschen van generaal Degoutte (70e, 77e, 5e en 41e divisies, generaals Nudant en Massenet). Dezen moesten tusschen Lichtervelde en Roeselare in de richting Tielt oprukken; verder weer drie Belgische divisies, die naar de Leie zouden marcheerden en aansloten bij het 2de Britsche leger van Plumer, dat Kortrijk in te nemen had.

Als men dus zoo in de richting Gent kon vorderen, zaten de Duitschers zowel Noordelijk aan de kust, als Zuidelijk bij Rijsel in een zak en moesten ze terugtrekken.

We zagen reeds hoe krachtig het geschut meewerkte, toen we de vorderingen van Moorslede naar Isegem beschreven. Op de gansche linie was er zege, dien 14en Oktober.

Om 8 uur namen de Franschen Handzame, Hooglede en het fort, een voor geborchte van Roeselare. Reeds waren er Belgen in de stad zelve geweest, maar te vroeg, te onstuimig. Eenigen werden gevangen genomen, anderen konden slechts na hevigen strijd terugwijken. Maar nu was Roeselare's lot beslist. Na nog een geweldig verzet gebroken te hebben, rukten de Franschen de stad binnen. De bezetter had op de kruispunten der straten mijnen doen springen. Tal van huizen stonden in lichtelaaie; groote voorraden waren vernield. We weten reeds, hoe de Duitschers deze plaats niet alleen in haar fabrieken, maar ook in de bijzondere woningen geheel geplunderd en onttakeld hadden. Roeselare geleek een geraamte. Er waren nog een duizendtal inwoners in de stad, die zich, tegen het verbod der Duitschers in, verborgen hadden. Ze kwamen nu te voorschijn en juichten uitbundig hun bevrijders toe. En waarlijk, daar verschenen nog vlaggen aan sommige gevels en vroolijk klappen den ze in den wind.

Tien duizend gevangenen marcheerden reeds achterwaarts, naar 't kamp te Houtem, dat weldra meer dan vol was. De Duitschers zaten er opeengehoopt.

Bij Torhout namen de Belgen Wijnendale. Duitsche achterhoeden verdedigden zich vooral met mitrailleurs tusschen het kasteel, de Warande en de

stad, die nog geheel bewoond was. Natuurlijk had de verslagene ook daar de weerbare mannen weggevoerd. Velen zaten echter verborgen in de plaats zelf of in de omgeving. Granaten vielen neer en beschadigden nog menige woning. De inwoners schuilden angstig in kelders, maar vol hoop toch. Ze wisten het, de verlossers waren nabij. Daar hoorden ze een doffen slag, gelijk een zware zucht, en 't was of gansch Torhout meezuchtte. Geen wonder, de bezetter had niet geschroomd, den alouden, Romaanschen toren te vernielen, die onder het daveren der stad plots ineenzakte en voor de beschadigde kerk slechts een woesten puinhoop meer vormde.

De Franschen rukten naar Lichtervelde op. Zoo brak de 16e aan.

De Belgen stormden vooruit, zij waren ongeduldig. Ze stonden immers op

Belg en Hollanders aan den grensdraad

het punt weer duizenden landgenooten te bevrijden. Ja, velen wisten hun geliefden daar, en ze zagen tooneelen, die hun diep ontroerden.

Een jonge sergeant, overste van een patrouille, met zeven frontstrepes en drie decoraties, verbleekte eensklaps, en een landelijk huisje toonend, half in de wilgen verdoken, sprak hij met bewogen stem: «Daar wacht mijn moeder mij!»

En, getuige van het aangrijpend schouwspel, zal ik nooit het beeld vergeten van die grijze vrouw, door ouderdom gebogen, die haar jongen, haar held in de bevende armen drukt, terwijl de tranen langs haar bleike wangen biggelen, tranen van vreugde. (1)

En de Belgen wilden vooruit. Ze

(1) Carl Suzanne.

stormden Torhout binnen. Burgers waarschuwden hun, dat er nog Duitschers in de normaalschool zaten. Roekeloos trokken sommigen vooruit en vielen neer, toen uit het gebouw de verraderlijke machinegeweren losbraakten.

Maar Torhout was aan ons, en werd van gejuich vervuld.

Op de muren verscheen een welkomstgreet aan het leger...

Generaal Degoutte bereikte Ardooie, meer dan 5 km. boven Roeselare, aan den spoorweg naar Gent. Ook daar hadden de Duitschers den toren opgeblazen, evenals te Lichtervelde, Beveren en elders nog.

Er waren hier zoo veel bescheiden oudheden, ons toch dierbaar, behoorend bij dit echt, trouw Vlaamsch land. En denken we aan Koolskamp, nog een dier dorpen, welke buiten de veel bezochte wegen liggen. In de kerk ziet men de tombe van Lodewijk van Lichtervelde, heer van Koolskamp, uit de 14e eeuw, en van zijn vrouw. De beelden zijn fijn bewerkt op de zerk, welke men in den kelder van een hoeve vond, op de plaats waar eertijds een kasteel stond. Bij het leggen van den kerkvloer, schond men ze nog wat meer. Het deksel van een ander graf, waar Lodewijks zoon rustte, werd voor een drempel gebruikt, en de brokken van het beeld wierp men op zolder. Neen, 't zijn alleen de Fransche republikeinen niet, welke onze monumenten schonden, of de Duitschers, of schoon ook deze thans veel barbaarsheid tegen onze kunst op 't geweten hadden.

Het offensief ging dus zegerijk vooruit. Het G. H. kwartier, met von Arnim, was uit Tielt naar Gent gevlucht. In Maart had het 't stedeke verlaten, om zich te Roubaix te vestigen. Dan trok het op Kortrijk en eindelijk weer op Tielt terug, waar het nog gelegenheid vond, om 't gemeentebestuur tot groote aankopen van meubelen te dwingen. Nu ging het op den loop naar Gent. De achterhoede der troepen vernielde ook hier kruispunten. Tielt zou trouwens verdedigd worden. Een bombardement volgde, dat nog aan enkele burgers het leven kostte; veel inwoners gingen tijdelijk heen naar Gent of elders.

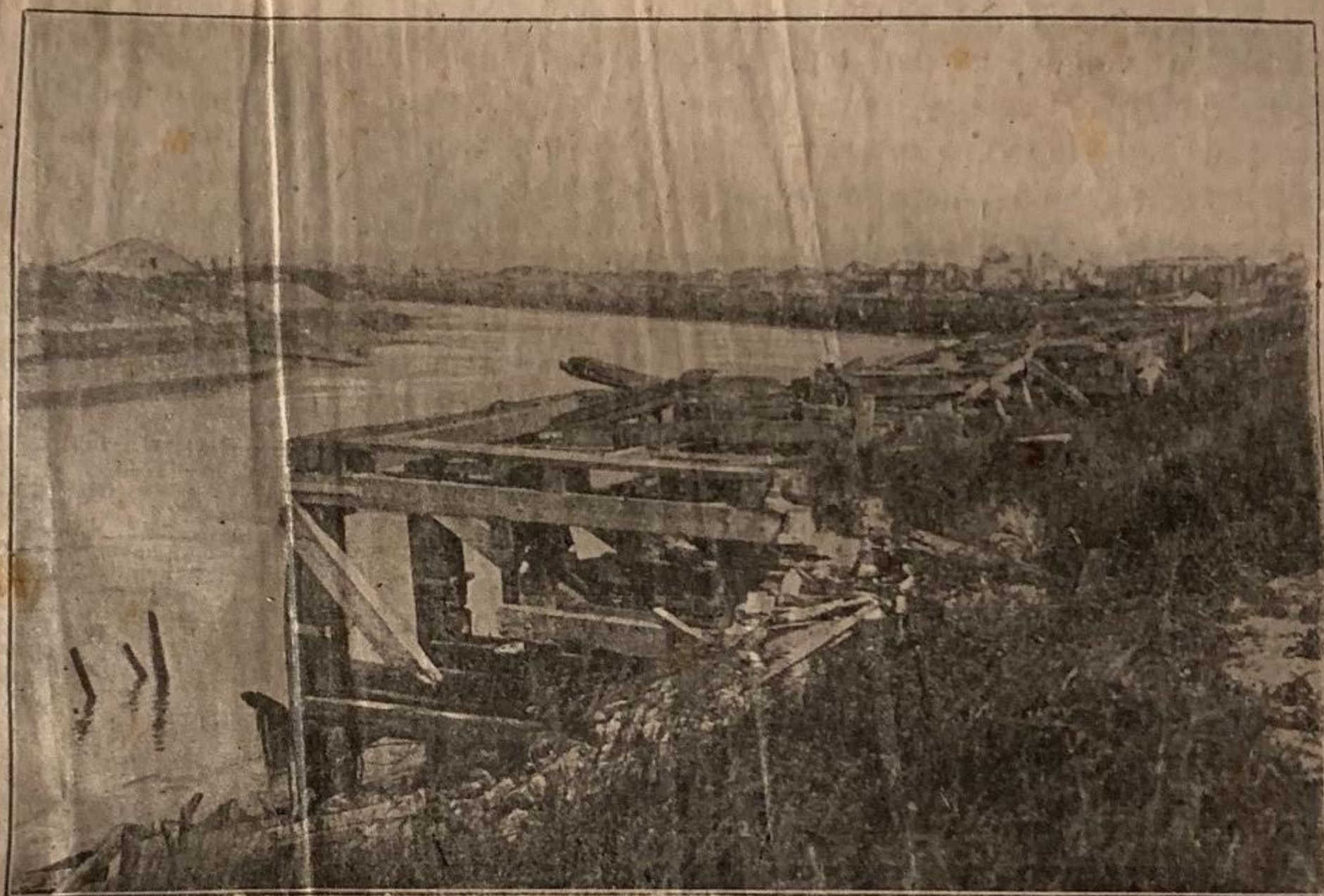
Plumer nam den 16en Meenen en Kortrijk.

Prijs: 30 centiem en per aflevering

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. H A N S

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIEUWPOORT

HET DOORKNIJPEN VAN PRIKKELDRAAD IN HET « NIEMANDSLAND »

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel